

Predzadnje poglavje je posvečeno sami morski obali, ki je posebnost že zaradi slikovitih flišnih klifov, ki tvorijo vse mogoče oblike in zaradi erozije neprestano spreminjajo svojo podobo. Tudi tu je manj poudarka na rastlinstvu, tekst je bolj skop in se posveča živalim. Zadnje poglavje – Radoživa jesen – je najbolj subjektivno obarvano, povzema jesenske podobe vseh opisovanih pokrajin, dodaja nove živalske zgodbe in se dotakne tudi človeka in rastlinskih kultur: oljke, vinske trte...

Lahko poudarimo, da je knjiga občudovanja vredna že zaradi tehnično in estetsko dovršenih fotografij, tekst, ki je sicer kratek, pa je brez odvečnega leporečenja in ponavljanja znanih dejstev. Želeli bi si le, da bi bil kraški del, ki je temeljiteje obdelan kot istrski, v prihodnje tekstovno še razširjen in dopolnjen z istrskim delom, toda to bi bila že druga knjiga...

Mitja Kaligarič

Ivan Gams: KRAS V SLOVENIJI V PROSTORU IN ČASU.
Založba ZRC, Ljubljana, 2003, 516 str.

Ko je Stvarnik končal ustvarjanje sveta, mu je ostal še velik kup kamenja. Da bi kamenje nikomur ne bilo napoti, je sklenil, da ga vrže v morje. Vzel je veliko vrečo, vanjo natlačil kamenje, jo trdno zavezal, da bi vse skupaj proti morju zalučal.

Zlodej pa, ki je nevoščljiv Bogu in ljudem, si je mislil: "Čakaj, gospod Bog, bom pa vrečo pretrgal."

Ko je vreča letela visoko pod nebom, se je zlodej pognal do nje, naredil veliko luknjo.

Kamenje se je usipalo po deželi, le malo ga je prišlo v morje.

Tako je nastala kamnita dežela, naš Kras.

(časopis Jaslice, 1928, Mirko Skočir)

Akademik Ivan Gams, doma iz Slovenj Gradca, redni profesor za fizično geografijo, praktično vse svoje življenje raziskuje površinske in podzemeljske kraške pojave, se ukvarja z geomorfologijo in klimatogeografijo slovenskega ozemlja ter s pokrajinsko ekologijo in regionalno geografijo Slovenije.

Minilo je že skoraj trideset let od izida njegovega prvega monografskega opisa krasa v knjigi Kras, zgodovinski, naravoslovni in geografski oris. To je dolga doba glede na hitrost razvoja krasoslovja pri nas in po svetu, tako da je bila pričujoča knjiga več kot dobrodošla osvežitev.

Knjiga Kras v Sloveniji – v prostoru in času je doslej najobširnejši in najbolj zaokrožen pregled našega krasa. Avtor nas vodi skozi osem poglavij, v katerih nas po-

drobno, a nikakor ne suhoparno popelje v svet, ki je s svojimi nenavadnimi pojavi vzbujal zanimanje že v davni antiki. V poglavju Od kamna in Krasa do krasoslovja razloži izvor imena kras iz paleoevropske osnove kara, ki jo srečamo v številnih zemljepisnih imenih. Kras je s svojo posebnostjo navdihoval številne pesnike, od Livija in Plinija do Vergila in Danteja. Posebno pozornost pa namenjen raziskavam in opisom Cerkniškega jezera, ki je od nekdaj zbujalo pozornost njegovih raziskovalcev. Verjetno gre to pripisati povezanosti jezera s podzemljem, od koder naj bi, po Clüverju (1580-1623), vodo prinašale race. S presihajočim jezerom so se ukvarjali številni "raziskovalci", od Kircherja in Valvasorja, ki razlaga princip polnjenja in praznjenja jezera z natega, do Nagla in Gruberja, ki zelo stvarno predstavi kraške pojave in teorijo o nastanku Cerkniškega jezera.

Termin kras so, v različnih obdobjih, uporabljali za opis veliko različnih pojmov, kar je v knjigi zelo nazorno predstavljeno, od opisov, da je kras kamnita in puščavska pokrajina, do kompleksnih definicij, ki opredeljujejo kras kot ozemlje, kjer vlada zaradi poklinske prepustnosti kamnine podzemeljsko (kraško) pretakanje vode, učinkovito kemično raztapljanje kamnin in kjer so lahko razvite tudi značilne površinske in podzemeljske oblike.

Kras je delo vode, pravi avtor v poglavju Kraška hidrografija. Kje pa je voda na krasu? Že od nekdaj je bila voda jedro sporov med prebivalci te sušne pokrajine, kjer je bila vsa skrb posvečena rabi vode iz izvirov, vse premalo pa so se ljudje ukvarjali z zajetjem padavinske vode na kraškem površju. Zelo zanimiva je primerjava krasa z živim organizmom, kjer ožilje ponazarjajo prevodniki, voda pa kri.

Ob koncu tega poglavja je bralcu že povsem jasno, da je poleg kamna za kras bistvena voda. Ni krasa brez vode! S krasom so povezani številni hidrogeografski pojmi, od ponikalnic ali sušic, presihajočih jezer, ponorov, požiralnikov, do različnih izvirov, katerih imena govorijo o njihovi obliki, načinih nastanka in nena zadnje tudi o pokrajini in ljudeh, ki so jih tako poimenovali.

Za tiste, ki so bolj doma v fizikalni kemiji, bo dobrodošlo poglavje o izredno kompleksnih kraških procesih, ki bi jih lahko opredelili kot neznatne spremembe, gledano s strani življenjske dobe človeka, z ogromnimi posledicami, gledano s strani življenjske dobe Zemlje.

Bralca pritegne že sam naslov naslednjega poglavja jame, v katerih so nekdaj videli vhod v strašno podzemlje, danes pa iščejo v njih razvedrilo, zdravje in nova spoznanja. Avtor se pri opisu različnih funkcij jam skozi tisočletja ne omeji izključno na opis jam slovenskega krasa, marveč poda širok pregled tako v zgodovinskem, geografskem kot tudi kulturnem pomenu jam po svetu. Bistveno je razširjen opis raziskovanja jam, saj so se metode dela pri odkrivanju novih delov jam v zadnjih treh desetletjih zelo spremenile, predvsem na račun novih tehnik jamskega potapljanja in novih teorij o začetni fazi kraškega pretakanja.

Sledi opis značilnosti kraškega reliefa z zelo slikovito razlago pojmov iz kraške terminologije.

Človek je edina napaka Narave. (William S. Gilbert)

Človek je istočasno sramota in ponos narave. (A. Pope)

Človek spreminja kras, pravi Gams. Na splošno velja, da se danes kras spreminja iz puste in kamnite pokrajine v gmajne in gozdne površine, ki zakrivajo tipično kraško geomorfologijo. Velik vpliv človeka pa se ne kaže samo v tem. Bistven za spreminjanje podobe krasa je tudi razvoj turizma. Jame, ki so desetletja vzbujale človeka, niso več dovolj privlačne, zato gre razvoj v smeri novih turističnih destinacij. Poudarjen je tudi problem graditve cestnega omrežja in stavb, pri čemer se vse premalo upošteva biodiverzitetnost kraškega površja. Kljub vsemu pa avtor vidi upanje v naravovarstvenem osveščanju mladine in zavedanju posledic takšnega ravnanja za zdravo okolje.

Novo v knjigi je tudi sedmo poglavje, kjer je predstavljena geološka preteklost razvoja krasa pri nas in po svetu. Preostali del knjige pa je namenjen podrobnemu regionalnemu pregledu krasa v Sloveniji.

Dodani so daljši seznam strokovne literature, krasoslovni slovarček, kazalo krasoslovnih pojmov, kazalo turističnih in drugih pomembnih jam ter povzetek v angleškem jeziku. Strokovno izrazje je prilagojeno širokemu krogu bralcev.

Knjigo odlikuje pester izbor odličnih fotografij, geoloških kart, skic kraških pojavov in oblik ter jamskih profilov, ki bralcu, čeprav nestrokovnjaku s tega področja, pričarajo res celosten vpogled v to prečudovito pokrajino. Vsak, ki bo knjigo prebral, bo spoznal, kako je kras dejansko zelo kompleksen, da v krasu ne veljajo nobene splošno veljavne hipoteze in teorije. Kras je res nekaj izjemnega.

Nataša Režek Donev